

Ötödik lépés:

Új jelenet épül be a drámajátékba.

Az apa a pozitív figura. Ő a gesztus-gyakorló. De az eddigiekből nem sejlett ki igazán, hogy miért? Nem, mert nem játszották el. — Hogy a fiával gyengéd, az kiderült. De hogy milyen szívvvel fordul a lány felé, az nem világos. A kismenyasszony személyiségjegyei már fölillantak abban a jelenetben, amelyben a fiúval volt együtt. De hogy ez a nőies lány, hogy bánik az apósjelölttel, s az miként viszonyul hozzá, az jelenetben eddig nem volt látható. Úgy döntöttek tehát, hogy beiktatnak egy új részt, s ebből kell kiderülni, hogy a lánynak és a fiú apjának szeretetteli a kapcsolata. A lánynak gyermekkorában halt meg az apja, itt most kiélheti az apa iránti vágyakozást is. A jelenetben cicás gyöngédséggel hálózza körül, az apát, aki azt szívesen fogadja. Örül, hogy a fia ilyen lányt talált magának, valójában ilyet szeretett volna ő maga is. Ezt játsz-

szák el, és el is játsszák, mégpedig a cselekménynek azon a pontján, a baleset előtt, amikor az apa felajánlja a fiataloknak, hogy lakjanak a hétvégi házban. És most már minden világossá vált.

A végére

A tanár azon szereti mérni a drámaóra eredményességét, mennyire feldobottak vagy megrendültek a tanítványai a foglalkozás végére. Jól tudja, hogy a közös alkotásnak, melyet művészeti indulat inspirál, s művészeti eszközök hoznak létre, annak hatása alól a résztvevő nemigen tudja magát kivonni. Ilyenkor más az arc, a tekintet, a mozgás, másként mennek el az óráról. Tűnődnek vagy mosolyognak, lebegnek vagy gondolkodva botladoznak.

Mint most is.

A tanár örül. Adott és kapott.

ÓRIÁSOK ÉS EMBEREK

Hospitáltam Pálffy Mária drámatanáránál

Pálffy Mari ugyanis egy általános iskolai tantestület teljes jogú tagjaként drámát tanít heti 18 órában. Azon a keddi napon, amikor meglátogattam, öt órája volt négy (alsós és felsős) osztályban. Amit a három egyes, különösen pedig a negyedik, összevont órában láttam, bármelyik iskolaigazgatót meggyőzték volna, hogy erre a „tantárgyra” szükség van. Olyan szerepet tölt be a drámaóra a nevelési folyamatban, amit az „oktató” jellegű tantárgyak alig-alig, a személyiség- és közösségfejlesztő diszciplínák (osztályfőnöki program, testnevelés, művészeti tárgyak, hit- és erkölcsstan, szakköri munka, gyermekmozgalmak) is a legjobb esetben részleteiben, nagyon is az adott nevelők személyiségétől függő mértékben tudnak megközelíteni.

Túlzott egyszerűsítés volna azt mondani, hogy a drámaórán kommunikálni tanul a gyerek. Bár, ha ezen a fogalmon nem csupán „közlés-technikát” értünk, hanem valami sokkal átfogóbb „kapcsolat-tudományt”, mondhatjuk akár ezt is.

Természetesen a drámaóra határfoka is függ a pedagógus személyiségétől — felkészültségétől és kreativitásától. Szerencsére a drámapedagógia — különösen hazánkban — viszonylag fiatal diszciplína, nincs még „leülepedett” módszertana. Művelői, ha eredményesen akarnak dolgozni — azaz ha egyáltalán munkalehetőséghez akarnak jutni —, kénytelenek folyamatosan fejleszteni, képezni, továbbképezni magukat. Valljuk meg, nem is olyan nyögvenyelős „kényszerűség” ez számukra, hisz a magyar drámapedagógus az a sajátos emberfajta, amelyik „önként és dalolva” és saját pénzén jár tréningről tréningre, táborról táborra, kurzusról kurzusra.

Pálffy Mari is azok közé tartozik, akik a lehetséges hazai „grádicokat” végigjárva megismerkedtek David Davis iskolájával, s a birminghami mesternek és munkatársainak, Eileen Penningtonnak és Dorothy Heathcote-nak hatása alatt egy bizonyos „angol módszer” honosításával kísérleteznek — nem is sikertelenül. Az ő esetében nagyon szerencsés találkozásnak mondható immár két-éves kapcsolata a Belváros-Lipótváros Deák Diák Iskolájával, melynek igazgatóhelyettese, Várnai Zsuzsa is a drámapedagógiai módszerek elkötelezettje, angol és holland személyiség- és csoportfejlesztő iskolák aktív ismer-

rője; s maga az igazgató, Gauland Mátyás sem megy a szomszédba egy kis játékosáért, ha valamilyen iskolai kulturális rendezvényen kosztümös szerepet kell vállalnia. A tantestület egészétől sem idegen a drámapedagógia, hisz az évnnyitó értekezletek is többnapos, korszerű szervezettefejlesztő tréninggel kapcsolódnak egybe. Így aztán nem meglepő, ha az osztálytanítók és osztályfőnökök általában igényt tartanak a tanrendbe illesztett drámaórára, és a jó kollegiális viszonyon túlmenő, átgondolt napi munkakapcsolatban állnak a drámatanárral.

Ha valamiért mégsem „annyira szép a menyasszony”, azaz valamiért mégsem kell olyan nagyon irigyelnünk sok tekintetben igen szerencsés kollegánokat, az a 40 perces (csupán egyetlen osztályban kettős) óra; és az, hogy a jókora iskolában, amelynek akár minden tanulócsoportjában lehetne drámaóra, egyedül kell(ene) minden drámapedagógiai igényt kielégítenie.

Isten ments, hogy azt állítsam: iskolai körülmények között 40 perc alatt nem lehet semeddig sem eljutni, de hogy meddig lehet valójában, az igazán csak a dupla órán érzékelhető. Az egyik VI. osztályt V.-től kezdve drámatagozatos osztályként kezelik: azaz nekik heti két, egybefüggő drámaóránk van. Néhány — az időcsapdát leszámítva kellemes — alsós és felsős egyes óra után végre ilyent is láthattam. Pontosabban szólva: végigélhettem... de haladjunk sorjában.

Itt is előbukkant a már más órákon is látott „paszuly-szármatívum”, mint fantázia-ébresztő játékkeret. Itt már abban a „stádiumban” voltunk, amikor az óriáspaszuly szárán felmászó emberek — akik az előző játékszakaszban azt mondták el, mit látnak a felsőbb régiókban lakozó óriások világában — immár állásfoglalásra készített körülményt jelentettek — az óriások számára.

A gyerekek tehát most óriások voltak, akiknek valamilyen módon „kezelniük” kellett a világukban felbukkanó apró lényeket. Az volt a dolguk, hogy falragaszok formájában nyilvánítsanak véleményt a jövevényekről, és szólítsák fel valamiféle magatartásra vagy cselekvésre óriástársaikat.

Szükséges hangsúlyoznom, hogy az instrukció minden tekintetben szigorúan a mese szintjén fogalmazódott

meg; tehát semmiféle utalás vagy jelzés nem irányította a játsszók figyelmét és képzeletét a lehetséges párhuzamokra-áthallásokra. Volt is egy kérdés: „Hogyan nevezük ezeket a földi lényeket?” A tanári válasz így hangzott: „Ahogy akarod! Éppen ez a feladat.”

Jó félórán át lehetett kis csoportokban felhívást szerkeszteni. Az elkészült nyolc-tíz plakát színes képet rajzolt e „mesebeli” óriás-társadalomról. Az egyik falragasz „nyápicírtást” hirdetett, a másik „öld meg!” jelszóval és robusztus ábrával igyekezett megfélemlíteni a betolakodókat, s a honfitársak számára is volt egy erősítő mondata: „Minden pici ember gonosz.” A másik rajzos plakáton ez állt: „Invázió! a fopiszkálók megtámadtak minket. Ez a rabló a Földről jött. Sokat lopott.” A harmadikon nagyító alatt egy tányéron apró lények nyüzsögtek, s a szűkszavú szöveg valamiféle „Fél ebéd!”-re célzott.

Voltak aztán toleránsabb megnyilatkozások is. Egy élelmes vállalkozó „bolhacirkuszt” reklámozott, egy másik pedig „Kisember-boltot”, melyben „minden fajta ember” kapható „tartási könyvekkel és útmutatókkal együtt”. Akadt, aki differenciáltan igyekezett kezelni a kérdést: „aki csak a kincsert jött, az kapzi...”, (de aki nem, azt segíteni kell). Az alábbi jelszót azonban nem lehet már teljesen racionálisnak tekinteni: „Amelyik bolha nem ugrál, azt életbenmaradással jutalmazzuk.” S igen elgondolkodtató a következő, epikai elemeket bőségesen alkalmazó dokumentum: „Szívesen vettem pöttömökéket a kisgyerekeknek, hisz olyanok, mint mi. De aztán rájöttem, hogy magánakvalók (sic!), és mire feleszmélünk, elfoglalják a birodalmunkat. (...) Kérlek, az ország érdekében ti is helyesen cselekedjete!”

Egyértelműen elfogadó magatartást csak egy csoport tanúsított. Jelszavuk: „Szeressétek és becsüljétek az embert! Nagy tudása van. Sokat tanulhatunk tőle. Óriásország és a Föld között ő egy biztos kapocs!”...

És most tetőzött a dráma. A drámatanár beépítette a vendéget is a játékba. Tekintettel tényleges foglalkozására — itt is újságíró szerepet kapott. Ilyen minőségben kellett bekapcsolódnia az óriások országában rendezett sajtótájékoztatóba...

Minthogy ezen a sajtótájékoztatón én voltam az egyetlen újságíró, szabadon kérdezhettem, amit csak akartam. Természetesen első kérdésem így szólt:

— Aki eleinte rokonszenven fogadta a pöttömökéket, és a gyerekének is vett belőlük, miből jött rá, hogy „maguknakvalók”, meg hogy el akarják foglalni a birodalmat?

A választ nehéz lenne pontosan idézni, tulajdonképpen az egyetlen kézzelfogható elem az volt benne, hogy „nem akartak játszani”...

Ezen a ponton mások is bekapcsolódtak:

— Aki nem akar játszani, meg kell ölni!

Serősítésül megszületett a filozófia is:

— Ők kisebbrendűek!

De nem volt egységes a közfelfogás. Megpendült a kétely hangja is:

— Lehet, hogy nem jól bántatok velük. Lehet, hogy ők nem is játszani akartak...

A pillanatnyi elbizonytalanodást azonnal kihasználták a pragmatisták:

— Sok mindenre lehet őket használni!

— Óriási üzlet van bennük!

— Húsnak!

— Házállatnak!

— Fontos dolgokat tanulhatunk tőlük!

— Jó bánásmóddal jól élhetnének, kapcsolatot lehetne teremteni velük!

— Nálunk meg lehet venni a használati útmutatókat!...

— Meg lehet szelídíteni őket!

— Eleve szelídek! Nem kell agresszíven bánni velük! Hagyni kell őket mozogni...

Néhány csavarás után a hasznosság-elvtől ismét eljutottunk a magasabb régiókig, most azonban egészen más filozófiák fogalmazódtak meg:

— Nem kell őket bántani. Mi lenne, ha mondjuk, mi is följebb mennénk valahova, és minket is megölnének? Ők csak kíváncsiak voltak...

— Kísérletezzünk velük! Gyógyszerkísérletekre kiválóan alkalmasak lennének...

— Nem! Ők is ugyanolyan élőlények, mint mi!

— El kellene vágni a paszulyt, és tovább élhetnének a Földön. Mi se, ők se avatkozzunk egymás életébe!

— Akik itt vannak már, azokat meg kellene tartani, de a többi már ne jöjjön föl!

— Nem az egész emberiség rossz, nem lehet őket megkülönböztetni!

— Meg kell velük állapodni, hogy az óriások is járhasanak le hozzájuk!

— A Földön sok a probléma, a háború fölláramolhat. A végén itt sem óriásország lenne, hanem Emberország!

— Járjanak le az óriások is, mondják el az élményeiket, hogy legyen fogalmunk egymásról!

— El kell vágni a paszulyt, mert a harc is följöhet!

— De azzal ártunk a jóknak is, mert van, aki éppen a harc elől akar ide menekülni. Élhetnének együtt, segíthetnének egymást, többet fejleszthetnének egymáson. Ők nekünk nem tudnak ártani.

— De egyre többen lesznek itt!

— Az összes óriásnak meg kéne egyeznie. Ha összetársulunk, mi is sokan leszünk!

— Mi is lemehetünk!

— A végén sehol sem fogunk elférni!

— Ez csapda!

— Segítenünk kell a súlyos állapotban lévükön, ha ők is értelmes lények! A jókat segítenünk kell a gonosz főkkel (sic!) szemben, azokat, akik nem pénzért, hanem menedékért jönnek...

— Az emberek kapzsi!

— Mi is azok vagyunk!

— Nem minden ember kapzsi!

— Nem lehet elvágni a paszulyt, mert a jók is lezuhanak!

— Ez csakugyan a 22-es csapdája!

— Akkor kell elvágni, amikor éppen üres! Akik meg már fent vannak, azokkal meg kell egyezni...

A rögtönzött sajtókonferencia talán még most is tartana — mint ahogy a hatodik órától való kicsengetéssel sem tudott befejeződni: hét óriás a huszonvalahány közül annyira elmerült az ember-problémában, hogy többi társuk távozása sem zökkentette ki őket az együttgondolkodásból —, csupán a hetedik órára való becsengetés tudott (három) pontot tenni a drámai vita végére...

Trencsényi Imre